

Ivan Supek: stvaralaštvo i djelovanje koje inspirira (str. 379-384). Ksenofont Ilakovac (ur.), Ivan Supek 1915. - 2007., Spomenica preminulim akademikima 187 (Zagreb: HAZU, 2013), 123 pp.

Radman, Zdravko

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2014, 40, 379 - 384**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:102672>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Ivan Supek: Stvaralaštvo i djelovanje koje inspirira

Ksenofont Ilakovac (ur.), *Ivan Supek 1915. – 2007.*, Spomenica preminulim akademikima 187 (Zagreb: HAZU, 2013), 123 pp.

Onaj tko je imao priliku poznavati osobno Ivana Supeka, družiti se, a pogotovo surađivati s njim, imao je privilegij upoznati iznimnu osobnost prosvjetiteljskog formata kakva je rijetka ne samo u našoj sredini nego i mnogo šire. Neponovljiva snaga intelekta koja ga je odlikovala uvijek je bila angažirana na bitnim pitanjima ljudske egzistencije, koja je pravovremeno i pronicljivo detektirao i na koja je odgovorno nastojao iznaći rješenja. Zahvaljujući njemu, njegovim preokupacijama i načinu kako je sagledavao zbilju i s nama dijelio svoje vizije nismo nikad imali osjećaj da smo na rubu zbivanja, već da razumijemo sudbinu svijeta i da smo njezin sastavni i odgovorni dio.

Doživljavali smo ga kao paradigmu svestranosti, intelektualne snage, sintetskih pogleda i dalekovidnih promišljanja, uz izraženi smisao za uočavanje onog bitnog, općeg i globalnog, u čemu je uvijek bio pouzdani orijentir.

Nije se dao poljuljati u uvjerenju da ono akademsko nije izdvojeno iz realnoga društvenoga i političkoga života i da djelovati u znanosti i obrazovanju znači ne samo doseći određena stručna znanja nego svojim cjelokupnim ponašanjem dati doprinos unapređenju međuljudskih odnosa i prosperitetu za većinu.

Fascinira njegova dosljednost i upornost u uvjerenju da su humanistička načela ostvariva u zbiljskom životu, da moralni ideali nisu samo knjiški pojmovi i da je, u konačnici, intelektualnim djelovanjem inspiriranim humanizmom moguće stvoriti boljeg čovjeka.

U općem pomanjkanju novih ideja, vrijednih inicijativa, inovativnih prijedloga, dugoročnih i fundiranih promišljanja, a pogotovo poticajnih alternativa, čega smo svjedoci na svim razinama naše aktualne društveno-političke zbilje, koja obilježava vrijeme u kojemu živimo, susret s epizodama rada i stvaralaštva Ivana Supeka djeluje ne samo informativno nego i inspirativno. On kao da opominje kako se i u teškim okolnostima mogu pokrenuti i napraviti velike stvari (dovoljno je prisjetiti se njegove inicijative i izgradnje Instituta »Ruđer Bošković« nakon Drugog svjetskog rata), kako otpori nisu razlog da se odustane od htijenja (doživljavao je Supek otpore i osporavanja u raznim oblicima s različitim ideoloških fronta čitavog svoga života, ali usprkos tomu nije suspendirao svoje stavove i naume), kako hrabrost ne smije ustuknuti pred represivnošću režima, kako su duhovna sloboda i nesputanost stvaralaštva neprocjenjivi i za pojedinca i za razvoj društva u cjelini.

Supekov bi primjer trebao biti model intelektualno angažiranog ponašanja za one koji imaju moralni integritet, stručnost i znanje, pa i odgovornost – djelovati u cilju doprinosa općem dobru i boljitku.

Za svaku je pohvalu da je Razred za matematičke, fizičke i kemijske znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti upriličio komemorativni skup o prvoj obljetnici smrti ovog velikana iz svojih redova, redovitoga člana i predsjednika HAZU (teško je ne zamijetiti kako je izostalo pokroviteljstvo Akademije te da je skup organiziran u okviru Razreda). Na skupu su izlagali nekadašnji Supekovi kolege i suradnici, a njihovi su prilozi uvršteni u spomenicu koja je predmet ovoga osvrta.

Odlučiti se izdati zbornik koji bi makar dijelom obuhvatio aspekte stvaralaštva aktivnosti i ličnosti Ivana Supeka, s jedne je strane izazovno (jer pravi je privilegij baviti se iznimnošću jednoga u pravom smislu riječi kulturnog fenomena), a s druge opet nezahvalno (jer zaista je teško obuhvatiti širinu, slojevitost i utjecaj njegova stvaralaštva na adekvatan način). Čini se kako su i priređivač zbornika i autori priloga bili toga svjesni i kako im je naum bio ponuditi ne toliko sveobuhvatan i iscrpan prikaz koliko dobar okvir i solidnu osnovu za daljnje istraživanje Supekove kulturne ostavštine.

Zbornik počinje »Riječju akademika Milana Moguša na komemoracijskoj sjednici održanoj u Palači Akademije 2. travnja 2008. godine u povodu 1. godišnjice smrti akademika Ivana Supeka«. U svom kratkom obraćanju Moguš prije svega ističe Supekove zasluge kao predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1991–1997) u godinama ratne agresije na Hrvatsku. Naglašavajući njegov istinski patriotizam, dosljedan antiratni stav i zalaganje za nenasilje te posebice njegov angažman u vrijeme ratne agresije na Hrvatsku tih devedesetih godina i ljudskih stradanja koja su uslijedila kao posljedica toga, autor ponajviše ističe Supekovu ulogu i njegove zasluge na čelu Akademije, kako one stručne tako i one ljudske. Akademija je, kako ističe Moguš, za Supekova mandata »bila ono što joj je odredio zakon: najveća znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj«¹ – akademija europskog tipa koja teži podizanju razine izvrsnosti i osjeća se kao integralni dio društva.

U svom prilogu »Ivan Supek (1915–2007): život i djelo« akademik Ksenofont Ilakovac podrobno, ali s izraženim smislom za naglašavanje bitnog, opisuje i obuhvaća životne etape Ivana Supeka, iznosi osnovne biografske podatke, ali ponajprije njegova postignuća u raznim domenama akademskog i šireg kulturnog i društvenog djelovanja. U tekstu se dokumentira Supekovo stvaralački doprinos, kako onaj znanstveni tako i onaj edukativni i društveni.

¹ »Riječ akademika Milana Moguš«, pp. 9–10, na p. 10.

Vrijedno je to podsjećanje na postignuća koja nisu samo brojna nego su i trajna i dragocjena. Zasigurno je najmonumentalnija Supekova ostavština Institut »Ruđer Bošković« čiji je bio idejni začetnik, voditelj realizacije izgradnje i višegodišnji upravitelj, koji je odredio njegovu istraživačku strukturu i vrstu znanstvenog rada te uvelike doprinio da Institut dosegne svjetske istraživačke standarde u području prirodnih znanosti. Nadalje, osnovao je Zavod za teoretsku fiziku pri PMF-u. Osnivač je Instituta (kasnije Zavoda) za filozofiju znanosti i mir JAZU, koji je bio i administrativno središte Jugoslavenske Pagvaške konferencije, čiji je Supek bio predsjednik od samog osnutka. Angažiran je u međunarodnom pagvaškom pokretu (*Pugwash Conferences on Science and World Affairs*) od samih početaka ove organizacije koja okuplja vrhunske svjetske znanstvenike motivirane idejom općeg razoružanja i uspostave svjetskog mira. U početku zamišljena kao glasilo za propagiranje pagvaških ideja i ideala, *Encyclopaedia moderna* ubrzo je postala svojevrsni kulturni fenomen na području ondašnje države, a okupljala je slobodomisleće kulturne djelatnike raznih profila, koji su svojim priložima izražavali duh koji nije bio konforman tadašnjim političkim dogmama i sve se više izražavao manifestiranjem političkog pluralizma i slobode stvaralaštva. Nadalje, pokrenuo je osnivanje Interuniverzitetskog centra (IUC) u Dubrovniku koji je dugo godina bio jedno od rijetkih mjesta na svijetu koje je, u okviru akademskih aktivnosti, nudilo mogućnost susreta i suradnje pripadnika blokovski podijeljenog svijeta. S vremenom je IUC izrastao u respektabilnu međunarodnu znanstvenu instituciju s preko 200 učlanjenih sveučilišta iz svih dijelova svijeta. Supek je također bio rektorom Sveučilišta u Zagrebu u dva mandata (1968–1972) u burnim vremenima hrvatskog proljeća, obilježenog i studentskim nemirima s dramatičnim posljedicama. U tom periodu (1969) Sveučilište slavi svoju tristotu obljetnicu. Godine 1991. Supek je izabran za predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU), s time što je izmjenom statuta JAZU preimenovana u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti (HAZU). U prvom od svoja dva mandata na čelu HAZU dosljedno se i angažirano zalaže za razotkrivanje pravog lica agresije na Hrvatsku, koristeći svoj ugled i utjecaj u svjetskoj znanstvenoj eliti, a zaslužan je i za niz reformi provedenih u okviru Akademije, od kojih je jedna osnivanje novog Razreda za tehničke znanosti.

Prilog akademika Ilakovca, koji inače čini dvije trećine zbornika, ima koristan »Zaključak« u kojem se na pregledan način sažimaju Supekove najvažnije životne etape i njegova postignuća.² Njemu je dodan »Popis djela akademika Ivana Supeka« koji uključuje radove iz područja fizike, filozofije, filozofije znanosti, zatim njegova književna djela (proze i drame), publikacije vezane

² Ksenofont Ilakovac, »Ivan Supek (1915–2007): život i djelo«, pp. 11–83, na pp. 45–47.

za društvena, politička i vjerska pitanja, kao i one koje tematiziraju problem mira, pravde i boljitka u svijetu te popularne članke.³ Impresivan je to pregled stvaralaštva koji sam po sebi fascinira i zaslužuje respekt.

Osjeća se da je ovaj prikaz pisan na način koji odaje ne samo dobro poznavanje osobe kojoj je posvećen već i bliskost i poštovanje prema njoj, a koji se ni s vremenskim odmakom nisu izgubili.

U svom članku »Ivan Supek i hrvatski znanstvenici u Pagvaškom pokretu« akademik Vladimir Knapp ocrtava duh Supekova mirotvorstva. Pored pojašnjavanja osnovne misije organizacije *Pugwash Conferences on Science and World Affairs* on ističe Supekov rani angažman u tom pokretu kojemu se priključio ubrzo nakon njegova osnutka 1957. godine, kad je u istoimenom kanadskom gradiću održana prva konferencija uglednih znanstvenika zabrinutih zbog moguće zlorabe nuklearne energije u ratne svrhe u blokovski podijeljenom svijetu, koja bi imala katastrofalne posljedice za milijune ljudi i za njihov okoliš. Supek je kao fizičar bio itekako svjestan stvarne opasnosti kojom je naš planet bio izložen te je zagovarao ne samo nuklearno nego i opće i potpuno razoružanje. Za svoj kontinuirani doprinos svjetskoj stabilnosti, posebice u vrijeme hladnoratovske krize, Pagvaškom je pokretu 1995. godine dodijeljena Nobelova nagrada za mir.

Valja istaknuti kako je o nuklearnoj opasnosti Supek govorio u svom izlaganju na Kongresu kulturnih radnika u Topuskom u lipnju 1944. godine, dakle prije Hirošime i Nagasakija i prije proglasa koji su 1947. potpisali Bertrand Russell i Albert Einstein, pozivajući na razoružanje i apelirajući na mir u svijetu, a koji je kasnije postao poznat kao Russell-Einsteinov manifest.

Supek je inicirao organiziranje Jugoslavenske pagvaške grupe 1963, a te iste godine u Dubrovniku je, uglavnom njegovom zaslugom, održana Opća pagvaška konferencija uz značajan broj svjetski poznatih znanstvenika i nobelovaca. Supek je bio na čelu te grupe, odnosno saveza, do 1985. godine. Osnivanje Hrvatskog pagvaškog društva (HPD) uslijedilo je 1974. Njegova aktivnost bila je vezana za Akademijin Zavod za filozofiju znanosti i mir, dok je *Encyclopaedia moderna* bila dijelom njegovim glasnikom koje je usprkos tadašnjoj indoktriniranosti uspjelo njegovati slobodu mišljenja i duh humanizma što je nadilazio zadane ideološke okvire.

Ogroman je utjecaj Ivana Supeka kao dosljednog borca protiv iracionalnosti sulude utrke u naoružanju koja je dovela do toga da je već postojeći nuklearni arsenal dovoljan za višestruko uništenje života na Zemlji, a Knapp to u svom prilogu lijepo dokumentira i objašnjava.

³ Ksenofont Ilakovac, »Ivan Supek (1915–2007): život i djelo«, pp. 48–83.

U kraćem ogledu pod naslovom »Književnik Ivan Supek« akademik Nikola Batušić osvrće se u osnovnim crtama na Supekovo literarno stvaralaštvo. No naglasak, razumljivo, stavlja na njegov dramski opus koji broji dvadesetak djela. On uviđa ono što je u Supekovu književnom stvaralaštvu tako izraženo, a to je ispreplitanje fakticiteta i fikcije, literarne naracije i filozofskog diskursa, znanstvenog i esejističkog, autobiografske memorije i povijesnog dokumentarizma. Batušić iznalazi prave riječi da opiše ono što bismo mogli nazvati 'supekovskim postupkom', a odnosi se na činjenicu da se u njegovu literarnom stvaralaštvu

»javljaju i brojni hibridni žanrovi, na razmeđi između književnosti, filozofije i egzaktnih znanosti, esejističke dokumentacije i dokumentacijske esejistike, političko-socioloških i antropoloških meditacija, memoaristike te različitih intermedijalnih književnih sastavaka kojima je teško odrediti neprijepornu žanrovsku pripadnost.«⁴

Autor ovog priloga ispravno zaključuje kako je »Supekovo djelo još uvijek široko otvoreni prostor koji čeka svoje istraživače u potrazi za jednom od mogućih budućih sinteza.«⁵ Treba se nadati da je ta budućnost sazrela da se u njoj književni povjesničari i kritičari ozbiljnije pozabave opusom čiji autor svjedoči o konkretnom vremenu koje nadilazi globalnim sintezama i univerzalnim porukama.

U članku »Uloga Ivana Supeka u povijesti i filozofiji znanosti« akademik Žarko Dadić osvrće se na Supekov rani interes za povezivanje prirodnoznanstvene perspektive i filozofijskog mišljenja, koji se provlači od njegova studija fizike i filozofije do njegove uloge u osnivanju i vođenju znanstvenih i obrazovnih institucija koje su gajile duh interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti – istaživačku metodologiju koju je Supek spontano primjenjivao i živio, a nama ju je i u svjetskim razmjerima prilično rano prenio.

Fizičar-filozof i filozof-književnik, supekovski *crossover* jedinstven je i impresivan zato što snagu svog intelekta s lakoćom prelijeva iz jedne forme izražavanja u drugu. Prirodno je i dosljedno provodio uvjerenje (vjerojatno ne kao dio plana, već spontano) kako baveći se jednom vrstom stvaralaštva ne treba suspendirati one druge samo zato što je akademska zajednica (inače troma u promjenama i uglavnom nesklona inovacijama) tako navikla.

Dadićev je zaključak da je Supek imao ključnu ulogu u afirmaciji i unapređenju filozofije znanosti u Hrvatskoj, a tome mogu posvjedočiti brojne generacije studenata koje su otkrivale ovo područje mahom zahvaljujući Supeku koji je poslijediplomski studij filozofije znanosti u nas inicirao, osmislio i ponudio

⁴ Nikola Batušić, »Književnik Ivan Supek«, pp. 111–115, na p. 111.

⁵ Batušić, »Književnik Ivan Supek«, p. 112.

iznimno vrijednu nastavnu građu kojoj je sam bio autor. Od predmeta koji na našim odsjecima za filozofiju do relativno nedavno nije uopće egzistirao kao dio programa, filozofija znanosti postala je u visokoškolskom obrazovanju standardna disciplina u okviru koje su u međuvremenu najviše znanstvene stupnjeve postigli mnogi kandidati s različitim primarnim obrazovanjem. To interdisciplinarno otvaranje koje je omogućilo nova tematska i istraživačka premošćavanja uvelike imamo zahvaliti upravo Ivanu Supeku.

Supekov život toliko je bogat, dinamičan i slojevit da me ne bi čudilo da jednom posluži kakvom motiviranom spisatelju da ga oživi u romanu ili drami; zamisliv mi je i (kako dokumentarni tako i igrani) film o ovoj složenoj ličnosti i burnim povijesnim okolnostima kojima nije samo svjedočio nego je bio akter koji je ostavio prepoznatljiva traga. Takvo jedno uprizorenje, bilo na sceni ili na ekranu, ne bi smjelo podcijeniti ulogu glazbe niti njezin izbor. Supek je volio glazbu i bio je veliki poštovalac Gustava Mahlera, čijim se simfonijama uvijek iznova predano vraćao. Je li mu glazba bila i stanovitom utjehom u razočaranjima kojih nije manjkalo i koja su obilježila kraj njegova života?

Nije to jedino od pitanja koja se otvaraju kada propitujemo Supekovu sudbinu, naš odnos i odnos okruženja prema njemu. Pitamo se tako: Je li ova naša sredina bila pretijesna za njegovu monumentalnu pojavu? Jesmo li doista mogli uvijek pratiti njegov pogled koji je tako često išao preko granica ustaljenog razumijevanja? Konačno, jesmo li (navikli na drukčije) bili na neki način zatečeni njegovom plemenitošću i dobrotom, kojima smo onda pripisivali naivnost? I naposljetku, u kojoj se mjeri znamo uopće nositi s iznimnošću?

Ova je spomenica, uz prethodno objavljeni *Festschrift* uz osamdeseti rođendan,⁶ dobar poticaj i solidna osnova za ozbiljan rad na analizi i vrednovanju intelektualne ostavštine Ivana Supeka koja je obilježila naše vrijeme i dala mu osebujan civilizacijski pečat. Stota godišnjica rođenja (2015) neka bude povod za početak takva projekta.

Smatram prikladnim završiti ovaj prikaz pregnantnom rečenicom urednika zbornika Ksenofonta Ilakovca, koju bi, vjerujem, supotpisali svi istinski i brojni poštovalci stvaralaštva i sveukupnog rada Ivana Supeka: »Svojim je djelovanjem i postignućima uvelike unaprijedio našu zemlju i njezin ugled u svijetu«,⁷ a ja bih još dodao: i nas učinio ne samo stručnijima već i boljima nego što bismo bili bez njegova utjecaja.

Zdravko Radman

⁶ Zdravko Radman (ed.), *Horizons of Humanity: Essays in Honour of Ivan Supek* (Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 1997).

⁷ Ilakovac, »Ivan Supek (1915–2007): život i djelo«, p. 11.